

ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่น

PROBLEMS OF PARTICIPATION IN LOCAL GOVERNMENT

มานพ เสียงล้ำ

Manop Sianglam

พนิดา ไชยสิทธิ์

Phunnida Chaiyasit

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

Mahamakut Buddhist University Srilanchang Campus

E-mail: manop.sia@student.mbu.ac.th

วันที่รับบทความ: 7 เมษายน 2568; วันที่แก้ไขบทความ: 28 เมษายน 2568; วันที่ตอบรับบทความ: 30 เมษายน 2568

Received: April 7, 2025; Revised: April 28, 2025; Accepted: April 30, 2025

บทคัดย่อ

การปกครองท้องถิ่น ถือเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในระดับฐานรากของสังคมไทย อย่างไรก็ตาม ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่นไทยยังคงเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพและความโปร่งใสขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น งานวิจัยนี้มุ่งวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการบริหารงานท้องถิ่น โดยเฉพาะในด้านการวางแผน การตัดสินใจ และการตรวจสอบการใช้งบประมาณสาธารณะ พบว่าอุปสรรคสำคัญประกอบด้วย ความรู้ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ยังอยู่ในระดับต่ำ ขาดช่องทางหรือกลไกการมีส่วนร่วมที่ชัดเจน รวมถึงวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอุปถัมภ์ที่ยังฝังรากลึก แนวทางการแก้ไขปัญหาลงความมุ่งเน้นการสร้างเสริมศักยภาพประชาชนในด้านการมีส่วนร่วม ส่งเสริมการสื่อสารสองทางระหว่างประชาชนกับภาครัฐ และยกระดับความโปร่งใสของการบริหารงานท้องถิ่นให้ประชาชนสามารถตรวจสอบได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ การพัฒนาการมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบจะช่วยยกระดับคุณภาพของการปกครองท้องถิ่นไทยให้มีความเข้มแข็ง โปร่งใส และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในระยะยาว

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของประชาชน, การปกครองท้องถิ่น, ประชาธิปไตย, ความโปร่งใส, การบริหารท้องถิ่น

Abstract

Local governance is a vital mechanism for promoting participatory democracy at the grassroots level in Thailand. However, limited public participation remains a major challenge affecting the effectiveness, transparency, and accountability of local administrative organizations. This study analyzes the underlying problems and obstacles hindering citizen involvement in key governance processes—particularly in planning, decision-making, and budget monitoring. The findings indicate that major barriers include a lack of public awareness regarding the roles and responsibilities of local authorities, insufficient participatory mechanisms, and the persistence of a patronage-based political culture. To address these challenges, this paper recommends enhancing civic capacity through education and outreach, establishing clear and accessible channels for public engagement, and improving transparency in local administration to allow for meaningful public oversight. Systematic development of public participation will ultimately strengthen local governance in Thailand, making it more responsive, accountable, and aligned with the needs of its citizens in the long term.

Keywords: Public Participation, Local Governance, Democracy, Transparency, Local Administration

บทนำ

การปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นกลไกสำคัญในการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ประชาชน เพื่อให้การบริหารจัดการทรัพยากรและการพัฒนาท้องถิ่นสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในแต่ละพื้นที่ แนวคิดเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชน” จึงถือเป็นหัวใจหลักของการปกครองท้องถิ่นในระบอบประชาธิปไตย เพราะช่วยให้ประชาชนมีบทบาททั้งในด้านการวางแผน การตัดสินใจ การติดตามตรวจสอบ และการประเมินผล การดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐในระดับพื้นที่ อย่างไรก็ตาม แม้กฎหมายและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยจะกำหนดหลักการมีส่วนร่วมไว้อย่างชัดเจน แต่ในทางปฏิบัติยังคงพบปัญหามากมายที่ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง ปัญหาเชิงโครงสร้าง เช่น ระบบราชการรวมศูนย์ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบอุปถัมภ์ การขาดความรู้ ความเข้าใจ หรือแรงจูงใจของประชาชน รวมถึงกลไกภาครัฐที่ไม่เปิดพื้นที่ให้การมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง ล้วนเป็นอุปสรรคที่ทำให้บทบาทของประชาชนในกระบวนการปกครองท้องถิ่นถูกลดทอนให้เหลือเพียงรูปแบบเชิงสัญลักษณ์ ส่งผลให้การบริหารงานท้องถิ่นขาดประสิทธิภาพ โปร่งใส และไม่ตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชน

บทความเชิงนโยบายฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและข้อจำกัดของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่นไทย พร้อมทั้งนำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาหลักการมีส่วนร่วมที่เป็นรูปธรรมและยั่งยืน เพื่อยกระดับคุณภาพการบริหารงานท้องถิ่นให้มีความเป็นประชาธิปไตย โปร่งใส และตอบสนองต่อสาธารณประโยชน์อย่างแท้จริง ประเทศไทยมีการกระจายอำนาจมาเป็นเวลากว่า 20 ปี แต่การ

ดำเนินงานยังไม่บรรลุเป้าหมายตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญและการมีส่วนร่วมของประชาชนยังไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร แนวทางการแก้ไขปัญหาผ่านการปฏิรูปกฎหมาย การปรับปรุงระบบการคลังท้องถิ่น การพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมของประชาชน การเสริมสร้างธรรมาภิบาล และการพัฒนาศักยภาพบุคลากรท้องถิ่น โดยเน้นการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนและการสร้างนวัตกรรมการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่ จะทำให้เกิดการขับเคลื่อนการปฏิรูปการกระจายอำนาจและการปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาประชาธิปไตยระดับรากหญ้า

การปกครองส่วนท้องถิ่น (Local Government) เป็นรูปแบบการปกครองที่รัฐบาลกลางกระจายอำนาจให้ประชาชนในท้องถิ่นปกครองตนเอง มีหลักการสำคัญคือ การมีอาณาเขตและประชากรที่แน่นอน มีสถานะตามกฎหมาย มีอิสระในการบริหาร มีงบประมาณและรายได้เป็นของตนเอง และมีผู้บริหารที่มาจากการเลือกตั้ง (ลิขิต อีร์เวคิน, 2553; นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2560; ชูวงศ์ ฉายะบุตร, 2549) นักวิชาการต่างประเทศอย่าง Stoker (2011) เน้นความสำคัญของการปกครองท้องถิ่นต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในฐานะพื้นที่เรียนรู้และฝึกฝนทักษะความเป็นพลเมือง

การกระจายอำนาจ (Decentralization) คือ การถ่ายโอนอำนาจการตัดสินใจ ทรัพยากร และภารกิจจากรัฐบาลกลางสู่องค์กรอื่น โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (วุฒิสสาร ต้นไชย, 2559) มีรูปแบบหลัก 4 ประการ ได้แก่ การแปรรูป การกระจายอำนาจภายในหน่วยงาน การมอบอำนาจ และการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น (อรรถัย กักผล, 2552) ในประเทศไทย แม้มีเป้าหมายจัดสรรรายได้ให้ท้องถิ่นไม่น้อยกว่าร้อยละ 35 ของรายได้รัฐบาล แต่ในทางปฏิบัติยังไม่บรรลุเป้าหมาย (ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, 2563) Rondinelli (1999) เสนอว่าการกระจายอำนาจที่มีประสิทธิภาพต้องออกแบบให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละประเทศการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) คือ กระบวนการที่ประชาชนมีโอกาสเข้าร่วมในการรับรู้ แสดงความคิดเห็น เสนอปัญหา ร่วมตัดสินใจ และร่วมพัฒนาในฐานะหุ้นส่วน มี 5 ระดับ ได้แก่ การให้ข้อมูล การรับฟังความคิดเห็น การเกี่ยวข้อง การร่วมมือ และการเสริมอำนาจประชาชน (ถวิลวดี บุรีกุล, 2562) แม้มีกฎหมายเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมหลายรูปแบบ แต่ในทางปฏิบัติยังมีข้อจำกัด (อรรถัย กักผล, 2552) การมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจของประชาชน และความจริงใจของผู้บริหารท้องถิ่นในการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง การปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตยและการกระจายอำนาจในประเทศไทย แต่ยังพบปัญหาสำคัญในการปกครองส่วนท้องถิ่นไทย พบว่าปัญหาการปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยมีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกัน ประกอบด้วย 1) ปัญหาการรวมศูนย์อำนาจของรัฐบาลกลาง 2) ปัญหาด้านการคลังและงบประมาณ 3) ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ยังอยู่ในระดับจำกัด 4) ปัญหาด้านบุคลากร และ 5) ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน สัดส่วนงบประมาณที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับยังต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ การถ่ายโอนภารกิจยังไม่สมบูรณ์ และการมีส่วนร่วมของประชาชนยังไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร ขาดแคลนบุคลากรที่มีคุณภาพ พบการทุจริตหลากหลายรูปแบบ

การปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตยและการกระจายอำนาจในประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง สามารถตอบสนองความ

ต้องการของชุมชน และแก้ไขปัญหาได้อย่างตรงจุด (วุฒิสสาร ตันไชย, 2559) แม้ว่าประเทศไทยจะมีการพัฒนาระบบการปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล พ.ศ. 2476 แต่กระบวนการกระจายอำนาจอย่างจริงจังเพิ่งเริ่มต้นขึ้นภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งได้วางรากฐานสำคัญให้กับการปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย (อรรถัย กักผล, 2562)

ปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยมีหลายรูปแบบ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) 76 แห่ง, เทศบาล 2,472 แห่ง (เทศบาลนคร 32 แห่ง, เทศบาลเมือง 199 และเทศบาลตำบล 2,241 แห่ง) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) 5,299 แห่งและรูปแบบพิเศษ คือกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา โดยมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 7,849 แห่งทั่วประเทศ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 31 ธ.ค.2567) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเหล่านี้ มีบทบาทสำคัญในการจัดบริการสาธารณะ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และดูแลคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบ อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังประสบกับปัญหาและอุปสรรคหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารงาน การปกครองส่วนท้องถิ่นในไทยมีเป้าหมายเพื่อกระจายอำนาจให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายรูปแบบ เช่น อบจ. เทศบาล และ อบต. ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการให้บริการสาธารณะและพัฒนาท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ยังคงมีปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเหล่านี้อยู่มาก

ในยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2557-ปัจจุบัน) ภายหลังการรัฐประหารปี พ.ศ. 2557 การปกครองท้องถิ่นเผชิญกับความท้าทายหลายประการ การเลือกตั้งท้องถิ่นถูกระงับเป็นเวลานานกว่า 6 ปี และเพิ่งกลับมาจัดขึ้นอีกครั้งในปลายปี พ.ศ. 2563 เริ่มจากการเลือกตั้งนายกและสมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) (พรชัย เทพปัญญา, 2565) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ยังคงให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจ แต่มีการปรับเปลี่ยนบางประการ เช่น การกำหนดให้มีการจัดทำมาตรฐานการจัดบริการสาธารณะ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและการเพิ่มกลไกการตรวจสอบการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การปกครองส่วนท้องถิ่นของไทยพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง แบ่งได้เป็น 5 ช่วงสำคัญ ยุคเริ่มต้น (พ.ศ. 2440-2475) เริ่มต้นด้วยสุขาภิบาลในสมัยรัชกาลที่ 5 เน้นการรักษาความสะอาดและสาธารณสุข ยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2475-2500) มีการจัดตั้งเทศบาลและ อบจ. แต่ยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมจากส่วนกลาง ยุคพัฒนาการปกครองท้องถิ่น (พ.ศ. 2500-2535) มีการจัดตั้ง อบต. และรูปแบบพิเศษ เช่น กรุงเทพฯและพัทยา แต่ยังคงมีการควบคุมจากส่วนกลางอยู่ ยุคการกระจายอำนาจ (พ.ศ. 2535-2549) มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นมากขึ้น โดยเฉพาะหลังรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ยุคความผันผวนทางการเมือง (พ.ศ. 2549-2557) และยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2557-ปัจจุบัน) การเมืองระดับชาติส่งผลต่อการปกครองท้องถิ่น มีการชะลอการกระจายอำนาจและการปรับปรุงระบบการปกครองท้องถิ่นปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนแม้จะมีกลไกทางกฎหมายรองรับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น แต่ในทางปฏิบัติประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจและโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจและตรวจสอบการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ (ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ, 2562) การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการวางแผนพัฒนาท้องถิ่น

การจัดทำงบประมาณ และการติดตามประเมินผล ยังมีลักษณะเป็นเพียงพิธีกรรมมากกว่าการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ขณะที่กลไกการตรวจสอบโดยภาคประชาชน เช่น การถอดถอนผู้บริหารท้องถิ่น การเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น ยังมีเงื่อนไขและข้อจำกัดที่ทำให้ยากต่อการดำเนินการในทางปฏิบัติ (พรชัย เทพปัญญา, 2565) การแก้ไขปัญหามีส่วนร่วมในการปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยการแก้ไขปัญหาดังกล่าว การปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและบูรณาการ ในหลายมิติ โดยเริ่มจากการปฏิรูปกฎหมายและโครงสร้างการกระจายอำนาจ เพื่อเพิ่มความเป็นอิสระให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ลดการแทรกแซงจากส่วนกลาง และปรับปรุงกลไกการกำกับดูแลให้มีความเหมาะสม (วุฒิสาร ตันไชย, 2559) การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีประสิทธิภาพ เป็นอีกแนวทางสำคัญ โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการบริหารงานท้องถิ่น ตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน และการติดตามประเมินผล รวมถึงการพัฒนาช่องทางการมีส่วนร่วมที่หลากหลายและเข้าถึงง่าย (ถวิลวดี บุรีกุล, 2562) การเสริมสร้างธรรมาภิบาลและความโปร่งใส ผ่านการพัฒนากระบวนการตรวจสอบถ่วงดุลที่มีประสิทธิภาพ การเปิดเผยข้อมูลสู่สาธารณะ และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มุ่งเน้นความซื่อสัตย์สุจริต (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2558)

กรอบแนวคิดทางทฤษฎีกรอบแนวคิดทางทฤษฎีในบทความนี้ จะอธิบายถึงทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น โดยจะนำเสนอแนวทางจากทฤษฎีประชาธิปไตย (Democracy Theory) และทฤษฎีการมีส่วนร่วม (Participatory Democracy Theory) ซึ่งเป็นแกนหลักในการอธิบายการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการปกครองท้องถิ่นทฤษฎีประชาธิปไตย (Democracy Theory) ทฤษฎีประชาธิปไตย เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการทางการเมืองอย่างต่อเนื่องและจริงจัง ซึ่งไม่จำกัดเพียงแค่การเลือกตั้ง แต่ยังรวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ และการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล ทฤษฎีนี้สนับสนุนแนวคิดที่ว่า การให้ประชาชนมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการปกครอง จะทำให้กระบวนการปกครองท้องถิ่นมีความโปร่งใสและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้ดียิ่งขึ้น

ทฤษฎีการมีส่วนร่วม (Participatory Democracy Theory) ทฤษฎีการมีส่วนร่วม มุ่งเน้นที่การเพิ่มช่องทางให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจทางการเมือง ตั้งแต่การวางแผน จนถึงการประเมินผล โครงสร้างของทฤษฎีนี้จะช่วยให้กระบวนการตัดสินใจในระดับท้องถิ่น ไม่ใช่แค่การตัดสินใจจากผู้บริหารหรือกลุ่มผู้มีอำนาจเท่านั้น แต่ยังเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนและร่วมมือในการแก้ปัญหาของชุมชน ทฤษฎีการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการ (Inclusive Participation Theory) ทฤษฎีนี้ มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมที่ครอบคลุมทุกกลุ่มประชาชน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกัน หรือกลุ่มที่มีทักษะในการเข้าถึงข้อมูลทางการเมืองต่างกัน ทฤษฎีการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการ จึงให้ความสำคัญกับการสร้างกลไกที่สามารถเข้าถึงทุกกลุ่มประชาชนได้อย่างเท่าเทียมกัน

กรอบแนวคิดทางทฤษฎีเหล่านี้ ช่วยสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับบทบาทของประชาชนในกระบวนการปกครองท้องถิ่น และเป็นแนวทางในการพัฒนาแนวปฏิบัติที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพในระดับท้องถิ่น ปัญหาเชิงประจักษ์ ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในปัจจุบันในท้องถิ่นไทย มีหลากหลายปัจจัยที่ส่งผลให้กระบวนการนี้ไม่ประสบความสำเร็จตามที่คาดหวัง ทั้งนี้จะมีการอธิบายและระบุ

ปัญหาต่างๆ โดยเน้นที่กลไกที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการมีส่วนร่วมจริงๆ เช่น ขาดความโปร่งใสในกระบวนการตัดสินใจ การขาดช่องทางการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมสำหรับทุกกลุ่ม เป็นต้น

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่นถือเป็นหนึ่งในกลยุทธ์สำคัญที่สามารถยกระดับประสิทธิภาพของการบริหารงานท้องถิ่นและการพัฒนาชุมชนในระยะยาว โดยข้อเสนอเชิงนโยบายในบทความนี้มีดังนี้

1.การพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมที่เข้าถึงง่ายและต่อเนื่อง หน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่นควรพัฒนาแพลตฟอร์มและเครื่องมือในการรับฟังความคิดเห็นที่เข้าถึงง่าย เช่น การใช้สื่อออนไลน์ แอปพลิเคชัน สำหรับการประชุมสาธารณะ หรือการจัดกิจกรรมในพื้นที่เพื่อรับฟังข้อคิดเห็นจากประชาชนโดยตรง นอกจากนี้ยังควรมีช่องทางให้ประชาชนสามารถติดตามผลการดำเนินงานได้อย่างโปร่งใสและต่อเนื่อง

2.การส่งเสริมวัฒนธรรมการตรวจสอบถ่วงดุลโดยชุมชน ควรสนับสนุนการจัดตั้งหรือเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มภาคประชาชนหรือองค์กรภาคประชาสังคมที่มีบทบาทในการตรวจสอบการทำงานของหน่วยงานปกครองท้องถิ่น เพื่อให้มีความโปร่งใสและการกระจายอำนาจที่แท้จริง การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่สำคัญ เช่น การใช้งบประมาณท้องถิ่น จะช่วยให้เกิดการควบคุมภายในที่มีประสิทธิภาพ

3.การส่งเสริมการศึกษาและการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในการมีส่วนร่วม การให้ความรู้และการฝึกอบรมประชาชนเกี่ยวกับสิทธิและวิธีการมีส่วนร่วมในกระบวนการปกครองท้องถิ่นเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากประชาชนในหลายพื้นที่อาจขาดความเข้าใจในกระบวนการทางการเมืองและการมีส่วนร่วม การส่งเสริมการศึกษาในด้านนี้จะช่วยให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ

4.การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนในการพัฒนานโยบาย ควรสร้างการร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชนในการออกแบบและกำหนดนโยบายท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง การร่วมกันพัฒนานโยบายจะช่วยเพิ่มความเข้าใจและความไว้วางใจระหว่างภาครัฐและประชาชน รวมถึงช่วยให้การตัดสินใจในนโยบายท้องถิ่นสะท้อนความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

5.การใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาระบบการมีส่วนร่วม การนำเทคโนโลยีมาช่วยสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่น เช่น การจัดทำระบบออนไลน์สำหรับการลงทะเบียนแสดงความคิดเห็นหรือการทำโพลออนไลน์ สามารถเพิ่มความสะดวกและเข้าถึงประชาชนได้มากขึ้น โดยเฉพาะในยุคที่เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมต่อและสร้างการมีส่วนร่วมจากประชาชนในวงกว้าง

6.การจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อส่งเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่น เช่น การจัดกิจกรรมสัมมนา การประชุมสาธารณะ หรือการทำโครงการร่วมมือระหว่างประชาชนและหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่มีทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ

ข้อเสนอเชิงนโยบายเหล่านี้ สามารถนำไปปรับใช้และพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ในประเทศไทย การปรับใช้แนวทางเหล่านี้จะช่วยยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น และส่งเสริมการปกครองที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้ดียิ่งขึ้น

สรุป

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่นถือเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพในระบอบประชาธิปไตย ปัญหาหลักที่พบในประเทศไทยคือ การที่ประชาชนส่วนใหญ่ยังคงมีบทบาทเพียงในรูปแบบเชิงสัญลักษณ์ โดยมีอุปสรรคจากหลายปัจจัย เช่น ระบบราชการที่รวมศูนย์ ขาดกลไกที่เหมาะสมหรือการขาดการศึกษาและการฝึกอบรมที่เพียงพอในกระบวนการมีส่วนร่วม ข้อเสนอเชิงนโยบายที่ได้เสนอไปในบทความนี้ จะช่วยให้การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถเกิดขึ้นจริงอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นการสร้างกลไกที่เปิดกว้างและเข้าถึงได้ง่าย พร้อมกับการสนับสนุนทรัพยากรที่เพียงพอ การมีส่วนร่วมของประชาชน ถือเป็นหัวใจสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบอบประชาธิปไตย เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจต่อการเมืองการปกครองของประเทศและที่สำคัญการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนนั้น เป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตยและควบคุมการทำงานของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และเจ้าหน้าที่ภาครัฐได้เป็นอย่างดี การปกครองท้องถิ่น ถือว่าเป็นพื้นฐานของประชาธิปไตยระดับชาติ เพราะการพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยระดับชาติจะประสบความสำเร็จได้ จำเป็นต้องอาศัยพัฒนาการของการปกครองตนเองในระดับท้องถิ่นก่อน โดยสร้างความเข้าใจและการยอมรับจากประชาชนว่าการปกครองท้องถิ่นเป็นสิ่งจำเป็นและมีประโยชน์ต่อชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขา

นอกจากนี้แล้ว การปกครองท้องถิ่นยังเปรียบเสมือนสถาบันฝึกอบรมประชาชนให้เข้าใจกระบวนการและกลไกทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพราะจะช่วยให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้และเข้าใจในระบบการเมืองมากยิ่งขึ้น ดังนั้น หากประชาชนไม่เห็นความสำคัญและไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นอย่างเหมาะสมและจริงจังแล้ว ก็คงจะหวังเห็นการพัฒนาการเมืองการปกครองในระดับชาติได้ยาก จากปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น จะเห็นว่าการที่จะแก้ปัญหาลักษณะดังกล่าวนี้ได้ ที่สำคัญที่สุดคือ การให้ความรู้ทางด้านกฎหมายแก่ประชาชนในท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในสิทธิการมีส่วนร่วมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนได้ตระหนักถึงสิทธิของตนเองตามรัฐธรรมนูญ และสามารถใช้สิทธินั้นได้อย่างเต็มที่ และเห็นว่าถึงแม้จะมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเพื่อให้เกิดสิทธิการมีส่วนร่วมของประชาชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเป็นไปได้มากขึ้น แต่ถ้าหากประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้กฎหมายอยู่ การใช้สิทธิดังกล่าวก็จะเป็นไปไม่ได้มากนัก

ดังนั้น ประชาชนจึงจำเป็นที่จะต้องรับรู้ถึงสิทธิในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อรักษาผลประโยชน์ของประชาชนและท้องถิ่นและเพื่อให้เป็นไปตามหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หลักการกระจายอำนาจและแนวคิดการปกครองส่วนท้องถิ่น จึงควรมีแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนี้

1. ควรเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบถึงสิทธิและอำนาจในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตามที่กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และกฎหมายที่เกี่ยวข้องได้ให้การรับรองไว้ โดยต้องทำพร้อมๆ กันหลายวิธี เช่น การปิดประกาศข้อมูลการใช้หอกระจายข่าว การจัดทำเอกสารหรือแผ่นพับ การจัดกิจกรรมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพบประชาชนการจัดทำเว็บไซต์ เป็นต้น เพื่อให้ประชาชนได้เข้าถึงข้อมูล

2. สร้างเสริมความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการปกครองส่วนท้องถิ่นรวมทั้งรณรงค์ให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนได้เห็นความสำคัญของการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง การปกครอง และการพัฒนาเพื่อรักษาผลประโยชน์ของประชาชนและท้องถิ่น

3. ฝึกอบรมและพัฒนาผู้บริหารท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่นและบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีคุณธรรม ศีลธรรมและทำงานเพื่อรักษาผลประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง รวมทั้งฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายข้อบังคับและระเบียบต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อประชาชน และการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้มีความยืดหยุ่นสามารถนำไปบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. กำหนดให้มีหลักสูตรการเรียนการสอนเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น และพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนให้ก้าวหน้าทันสมัยอยู่เสมอ

5. ส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัยเรื่องเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่นการดำเนินงานพัฒนาด้านการส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสนับสนุนทุนการวิจัยในเรื่องดังกล่าว

6. จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop) เพื่อให้ประชาชนได้เรียนรู้สิทธิการเข้าร่วมกิจกรรมการดำเนินงานพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และตระหนักถึงความสำคัญในผลประโยชน์ของประชาชนและท้องถิ่น แนวทางการแก้ไขปัญหาผ่านการปฏิรูปกฎหมาย การพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมของประชาชน การเสริมสร้างธรรมาภิบาล และการพัฒนาศักยภาพบุคลากรท้องถิ่น โดยเน้นการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนและการสร้างนวัตกรรมการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่ สรุปได้ ดังนี้

การปฏิรูปกฎหมาย

1. ปรับปรุงพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้มีความชัดเจนในการถ่ายโอนภารกิจและอำนาจหน้าที่

2. แก้ไขกฎหมายที่ซ้ำซ้อนระหว่างราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น

3 ลดการกำกับดูแลที่เข้มงวดเกินไปจากส่วนกลาง ให้เป็นการกำกับดูแลเท่าที่จำเป็น

4. สร้างกลไกทางกฎหมายที่เอื้อต่อความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกัน การพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมของประชาชน

1. จัดให้มีเวทีประชาคมที่มีความหมายและมีผลต่อการตัดสินใจอย่างแท้จริง

2. พัฒนาช่องทางการมีส่วนร่วมที่หลากหลายและเข้าถึงง่าย รวมถึงแพลตฟอร์มดิจิทัล

3. ส่งเสริมการจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วม (Participatory Budgeting)
4. สร้างกลไกให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบการทำงานของท้องถิ่น
5. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีความสามารถในการร่วมมือปฏิบัติงานกับทุกกลุ่ม
ในชุมชน เร่งส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ แก้ไขปัญหา และพัฒนาท้องถิ่น
6. รูปแบบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปฏิรูปโครงสร้างบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ
 - 1) กรณีที่มีสภาพเมืองอยู่ในโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ 2) กรณีที่ฝ่าย
บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีคณะกรรมการ เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรปกครองของ
ประชาชนอย่างแท้จริง สามารถเป็นตัวแทนของภาคส่วนต่างๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ได้อย่างครบถ้วน และเพื่อให้สภา
องค์กรชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารผ่านทางโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้
7. รูปแบบการมีส่วนร่วมของสภาองค์กรชุมชน ในการบริหารกิจการขององค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่น โดยการให้สภาองค์กรชุมชนมีส่วนร่วมอย่างถาวร ในฐานะผู้แทนประชาคมท้องถิ่นในการจัดทำแผนพัฒนา
ท้องถิ่น เพื่อให้ภารกิจของสภาองค์กรชุมชนสามารถบรรลุเป้าหมาย และมีสภาพบังคับให้องค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่น นำไปปฏิบัติผ่านทางแผนพัฒนาท้องถิ่นดังกล่าว

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2565). การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการปกครอง
ท้องถิ่น. สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น.
- คำภีร์, ว. (2561). การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการปกครองท้องถิ่น: การศึกษาในพื้นที่ภาคเหนือของ
ประเทศไทย. วารสารการศึกษาและการปกครองท้องถิ่น, 17(2), 35-50.
- ชัยชนะ, พ. (2563). แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการปกครองท้องถิ่นไทย. วารสาร
รัฐศาสตร์, 45(1), 72-91.
- ชูวงศ์ ฉายะบุตร. (2549). การปกครองท้องถิ่นไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณกิจ.
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. (2563). การคลังท้องถิ่น: แนวคิดและแนวทางการปฏิรูป. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ. (2562). การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ. กรุงเทพฯ:
สถาบันพระปกเกล้า.
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2560). ทิศทางการปกครองท้องถิ่นไทยและต่างประเทศเปรียบเทียบ. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- นิติพัฒน์, ก. (2567). ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น: กรณีศึกษาท้องถิ่นใน
กรุงเทพมหานคร. วารสารการบริหารรัฐกิจ, 22(3), 100-115.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และสังคีต พิริยะรังสรรค์. (2558). คอร์รัปชันในระบบราชการไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย.
- พรชัย เทพปัญญา. (2565). การปฏิรูปการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ลิขิต ธีรเวคิน. (2553). การเมืองการปกครองของไทย (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วุฒิสาร ตันไชย. (2559). การกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่น: ความก้าวหน้าหลังรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540.

กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2566). ข้อมูลประชากรและสังคมประจำปี 2565. สำนักข้อมูลสถิติแห่งชาติ.

อรรถัย กักพล. (2562). คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับผู้บริหารท้องถิ่น (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ:

สถาบันพระปกเกล้า.

Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Planning Association*, 35(4), 216-224. <https://doi.org/10.1080/01944366908977225>

Baiocchi, G., Heller, P., & Silva, M. R. (2011). Participatory budgeting in Brazil: Contestation, cooperation, and accountability. *Comparative Politics*, 43(3), 345-363.

<https://doi.org/10.5129/001041511797679254>

Fung, A. (2006). Varieties of participation in complex governance. *Public Administration Review*, 66(1), 66-75. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2006.00667.x>

Rondinelli, D. A. (1999). What is decentralization? In J. Litvack & J. Seddon (Eds.),

Decentralization briefing notes (pp. 2-5). Washington, DC: World Bank Institute.

Sullivan, H., & Skelcher, C. (2002). Working across boundaries: Collaboration in public services.

Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9780230596147>

Smith, G. (2009). Democratic innovations: Designing institutions for citizen participation.

Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511576797>

Stoker, G. (2011). Was local governance such a good idea? A global comparative perspective. *Public Administration*, 89(1), 15-31.